

Dağlarca Şiirinde İki Çocuk Gövdesi

Mustafa Ruhi ŞİRİN*

Anne ve Çocuk Gövdesi:

Fazıl Hüsni Dağlarca'nın şiirini nasıl okumalı? Doğuştan bir şairin şiiri olarak mı? İçindeki çocuğu yaşatmayı bilen bir şairin şiiri gibi mi? Yetişkin bir çocuğun şiiri olarak mı? Hiçbiri değil de ebedî bir çocukluğun şiiriydi yoksa Dağlarca'nın şiiri. Dağlarca yaşarken bu soruların ipuçlarını şiirini açıklamak zorunda kaldığı konuşmaları sırasında sarkıttı dünyaya. Ne yazıkki çoğu fark edilmediği için Dağlarca'nın çocuk gövdeli şiiri derin bir bakışla yorumlanamadı. Dahası, şiir toplamına çok az şair ve eleştirmen eğildi; eğilenlerin çoğunluğu ise -Cemal Süreya ve Ahmet Soysal dışında- ilk dönemiyle sınırlı kaldı. Neredeyse modern Türk şiirinin öncü şairlerinin toplamından fazla şiir -*Kaçaklar*'a girmemiş olanlar ve henüz yayımlanmamışlar dışında 15 binin üzerinde şiir- yazmış bir şair Dağlarca.

Dağlarca öncelikle gövdeler şairidir. Henüz üç-dört yaşındayken ezberleyerek şiir söyleyen- yazan bir çocuğun doksan dört yıllık şiir yolculuğunda hiç ayrılmadığı ve en doğurgan olanları ise anne ve çocuk gövdeler olmuştur: Ebedî çocuk sürekli şöyle fisıldar ona: *Gece gündüz açtır / İçimdeki şiir hayvanı...***

Ömrünün son yıllarında yazı yazamayacak duruma gelmiş olmasına karşın, 'söyle-yerek' yazdığını şiirler ise bu açlığın son sözel şiir belgeleridir. Buna karşın, *yazdıklarım-dan çok yazamadıklarım-la yaprak yaprak biriyim*, diyebilen bir şair: *Çoğalsınlar diye yazmıyorum. İnanınız azalsınlar diye yazıyorum. Asıl yazılarım yazılmayanlardır...* Her şiire tutkuyla ve ilk kez şiir yazmaya başlamış bir şair heyecanıyla başlaması, onun için, şiirlerinin sayısının artmasından öte bir şeydi ve bundan da hiç yakınmadı. Bu çok şiir yazma durumu Dağlarca şiirinin hem zaferi hem de zaafı oldu. Her yeni şiire imge gücüyle ve içtenlikle yaklaşırken, bir yandan sözcükleri yenilemek ve diğer yandan yeni biçimlere ulaşma arzusu, şiirini deneye dayalı bir evrilme boyutuna taşıdı. Cemal Süreya, yeni şiir somutlaşırken, Dağlarca'nın, şiirini daha da soyutlaştırmaya gittiğini ilk açıklayan şairdir. Dağlarca şiirinde somuttan soyutlamaya geçerken ayrıntı üzerine yoğunlaşmak, anlamın görüntüsünü açıklamak içindir: *Şiirlerimin hepsi bakışlarımdır benim...*

Çocuk özne açısından Dağlarca şiirini iki ana gövde üzerinden değerlendirebiliriz: Anne gövdesi ve çocuk gövdesi. Dağlarca'nın şiir toplamında da bu iki gövde hem belirgindir ve hem de belirleyicidir. Çocuk gövdesi ise Dağlarca şiirinin hem giriş hem de çıkış kapısı olduğu gibi, Dağlarca şiirini açıklayan sorunun da anahtarıdır: *Sevgili hayvanım / En gizli sorumu işitiyor musun: / -Bitkiler hayvan mıdır? / Gövdesini yurt edindiğim*

* Şair, yazar, çocuk kitabı yazarı.

** Bu yazıdaki italik yazılmış bütün şiirler ve yazılar Dağlarca'ya aittir.

çocuk / Birlikte düşündüğüm birlikte uyuduğum / Ayrı ayrı yaşadığımız çocuk / Bu sorudur beni var kılan...

Türk şiirinde çocuğun gövdesini yurt edinen bu ölçekte ikinci bir şair yoktur: Tevfik Fikret, bir yetişkin gibi seslenir Şermin'e ve sosyal söylemi şiirinin üzerine çıkarır-. Dağlarca, çocukken bu kitabı okuyan ablasının etkisinde, *içimdeki çocuk görüntülerinin kaynağı*, dese de şiirinin Şermin'le uzak akrabalığı bile yoktur-. Ahmet Haşim, *Şi'r-i Kamer*'de ölmüş olan annesinin hayalini gökyüzünde aramaktan hoşlanır.

Cumhuriyet Dönemi'nde çocuk temalı yazıların edebiyata yansımalarının ilk örnekleri Abdülhak Şinasi Hisar'la başlar. *Geçmiş Zaman Köşkleri*, *Boğaziçi Mehtapları* ve *Boğaziçi Yalıları*'nın yazılış dönemleri dikkate alınırsa, Abdülhak Şinasi'nin öncü bir rol üstlendiği kolayca fark edilir. Türk edebiyatında ilk ve yeni olan bu açılımda öne çıkan iki isimden biri Sait Faik diğeri

ise Dağlarca'dır. Sait Faik'in birinci dönem hikâyeleri çocuk duyarlılığının yansımasıyla bire bir ilişkilidir. Çocuk vurgusu en az olan şair ise Yahya Kemal'dir. Necip Fazıl'da çocukluk kapalı ve korku yüklü bir dünyadır. Nazım Hikmet politik söylemin nesne algısı üzerinden seslenir çocuğa. Cahit Sıtkı Tarancı ve Ziya Osman Saba çocukluğa özlem ve ölüm eşliğinden bakar.

Garip ve Birinci-İkinci Yeni Şiiri çocuk sarnıcını açmamış ve çocuk gövdesi olmayan bir şiirdir. Şiirimizde çocuk temasını poetik yaklaşımla ilk açan şair Ece Ayhan'dır. Çocuk özne açısından en cesur şairlerimizden biri Behçet Necatigil'dir. İlhan Berk için saklı bahçedir çocukluk. Çocuğa başlı başına diriliş öznesi olarak seslenen şair ise Sezai Karakoç'tur. Cahit Zarifoğlu çocukluktan kaçışın şairi olmakla birlikte, son döneminde çocuğa yakalanmış bir şairdir.

Dağlarca, *Çocuk ve Allah*'ta gerçek-üstü bir dünyanın derinliklerindeki anılara ayna tutmakla yetinmez ve çocukluğu hayatın funda toprağı kabul eder. Çocuk gövdesini besleyen ise Dağlarca'daki derin anne sevgisi ve anne gövdesidir. Nietzsche, kadın erkekten daha iyi anlar çocukları ama erkek kadından daha çocuktur, diyor ya, Dağlarca'daki bu anne gövdesi onu daha da yaklaştırmıştır çocuğa.

Dağlarca'nın çocuk gövdesinin şiirindeki karşılığı nedir? Çocuk ve çocukluğa bakışı hangi temele dayanır? Bir çocuk felsefesi var mı? Çocuk merkezli bu ardışık soruları daha da çoğaltabiliriz. Çocuğa yüklediği anlamın açılımına gelince: Dağlarca şiirinde çocuk aynı zamanda en başat imgedir. Dağlarca'da çocukluk, Nietzsche'de olduğu gibi, bir unutmaya, uzaklaşıldıktan sonra terk edilen bir evre değil, aksine, tükenmez anıların saklı olduğu sarnıçların da saklı bahçesi ve *insanın özel ısı*, yetişkinliğin bilinçaltı ve daima açık kapılar ülkesidir. Dağlarca'nın çocuk evreni, açıl susam açıl, der demez açılan, kendini en saklı köşelerine kadar gösteren, hatta bıkmadan usanmadan açıklayan; kapan susam kapan der demez, bir daha seslenileceğinin farkında olduğu için küsmeden kapanıveren büyü, korku yüklü ve gerçek-üstü bir dünyadır.

Cin ile Cincik

Fazıl Hüsnü Dağlarca

OMO

Çocuk: Öznel İletişim Öznesi:

Duyuyorum ortak sesinizi. En büyük iletişim çocuktur: Dağlarca şiirinin alfabesinde çocuk özel bir iletişim öznesidir. Bitkilerin yeşil, hayvanların kırmızı iletişimi oradan başlar. Sezgi, çağrışım ve yoğun çocuk duyarlılığı Dağlarca'nın çocukla iletişim kurması ve içindeki çocuğun hayret dürbününün açılmasının kilidi ise çocuk gövdesidir. Aslında Dağlarca şiirinin hayret ve bunun sonucunda bir soru şiiri olmasının nedeni de bu çocuk gövdesidir. Çocuk saati hiç durmamış sanatçılar için de geçerlidir bu. Dağlarca'nın çocuk saatinin zembereği daima gergindir: Kalem elime aldığım günden beri, çocuğa dönük bir adamım. Karşımda her zaman bir çocuk görmüşümdür. O çocuk duyarlılığı içinde kalmışımdır... Bu o kadar çocuk safında bir hissedıştır ki; benim yazdıklarımı okuyan çocuklar; yazdıklarımı kendilerinin yazdıklarını sanırlar...

Bunun çocuk gerçekliği bağlamı üzerinde ayrıca durulması gerekir. Dağlarca'yı ebedî çocukluğa yaklaştıran görüşü ise çocuğa ve çocukluğa yüklediği felsefenin özeti gibidir: *Kişilerin iki ölümü vardır: Biri çocuklarının ölümü, diğeri ise gövdelerinin ölümü.*

Dağlarca, şiirini, çocuk gövdesini yaşatan çocukluk gövdesine borçlu olduğu için çocukluğunu hep yanında taşımayı bildiği gibi, çocukta kendini açıklamaktan da geri durmamıştır. Çocuktaki şiiri açığa çıkarmayı ise hiç uzaklaşmadığı çocuk gövdesi sayesinde gerçekleştirmiştir.

Bir yanda şiiriyle ilgilenilmesini istemeyen bir şair tutumu. Diğer yanda üç-dört yaşından bu yana şiirinin bütün evrelerini açıklamış bir şairin ısrarı. İlk döneminden yazamaz duruma geldiği ve 'söyleyerek' yazdığını şiirlere kadar şiirinin oluşum evreleri üzerinde söyledikleri ise hiç de az sayılmaz. Buna karşılık, şiir toplamıyla ilgili oylum-

lu değerlendirmelerin sağlığında yapılamamış olması ise tam anlamıyla Dağlarca'ya karşı ilgisizlik sarmalının sonucudur. Türkçenin en çok dize ve şiir yazmış şairinin kaç sözcük kullandığını bile bilmiyoruz hâlâ. Şiir dilinin evrilme süreçlerinin çok genel çizgileriyle değerlendirildiği de bir başka ilgisizlik sarmalıdır: *Sen çok pencereli bir evsin*, diye nitelendirdiği ilk kitabı *Havaya Çizilen Dünya*'dan bu yana yayımlanan kitapları için, *her biri bir bütünlük taşır*; demiş olmasına karşın, Dağlarca şiirine ilk dönem kitapları ile ilgili değerlendirmeler egemen olmuştur: Cemal Süreya, yeni şiirimizin anayasası ilan eder *Çocuk ve Allah*'ı. Peyami Safa, uyanırken görülen bir rüya, yorumunu yapar bu kitabı için. Dağlarca ise, sesin *Çocuk ve Allah*'la kimildadığını; çocuk, ağaç, su, dağ, ova,-her biri ayrı gövde- dizi

Okulumuz 2'deki**Kanatlarda**

Fazıl Hüsnü Dağlarca

OMO

Cincik

Fazıl Hüsni Dağlarca

OZG

dizi kışlalarla dolu bu kitabı çocukluğunun romanı kabul eder: *Sen benim açık kapılar ülkemsin...* Ebubekir Eroğlu, Dağlarca'nın ilk dönemde kozmik bakış kapısı en açık şair olmasına rağmen, sonraki yılların şiir çizgilerine eklenmesi ve bunu çokça yinelemesi sonucu kozmik bakıştan uzaklaştığını savunur. Buradan hareketle Dağlarca şiirinin görünümüleri üzerinde biraz daha duralım:

Çocuk ve Allah'la başlayan, Âsû (ikinci baskı-1967) ile zirveye ulaşan Dağlarca şiirinde ses, *Uzaklarla Giyinmek (Sıgmazlık Gerçeği)* (1990) ve *İmin Yürüyüşü (Biçimlerle Soyunmak)* (1999) ile yenilenirken yenik düşer ve inceler. Dağlarca şiirinde bu yırtılmanın nedeni, sezginin geri çekilmesi ve şiirde aklın egemen olmasıyla ilgilidir. Dağlarca şiiri Âsû'ya kadar nasıl ısısını korumuşsa, *Uzaklarla Giyinmek* ve *İmin Yürüyüşü*'nde bu ısıdan uzaklaşma ile sonuçlan-

mıştır. Buna karşın son dönemin bu en önemli iki kitabı Dağlarca şiirinin yeni fakat önceki döneme göre daha küçük zirveleri sayılır. İlk dönem şiirlerinde kendinden önceki halk şiiri geleneğinden etkilenmişse de, *Çocuk ve Allah*'tan sonra içe bakıştan hiç uzaklaşmadan, somuttan soyuta ve büyük düş gücü çapıyla şiirini yeni arayışların med ve cezrine bırakmaktan -*Bence şiir bir oyundur*- kurtulamamıştır.

1950 sonrası Türkçenin yenilenmesi çabası ve bu söyleminin ağırlık kazanmaya başlamasıyla, Dağlarca şiirinde sözcük soğuması kaçınılmaz bir sonuç olmuştur. Ebubekir Eroğlu, bunun nedenini, henüz çağrışım zenginliği kazanmamış kelimelere fazlaca yer vermesi olarak açıklar. Âsû sonrası şiirleri ile önceki dönem şiirleri arasındaki ses ve ısı azalması toplumcu söylemle yeryüzü şairliğine yöneldiği kitaplarında daha da belirgindir. Aslında, ısı soğuması, toplumcu-sosyal-politik söylem ağırlıklı bütün şiirlerinde egemendir. Dahası, kısmen *Açıl Susam Açıl*'daki şiirleri dışta tutulmak kaydıyla *Dağlarca*

Güneşi Doğduran

Fazıl Hüsni Dağlarca

OZG

Çocuklarda dizisinin bütün kitaplarında ilk dönemin şiir iklimi, ses ve ısı benzerliğinden de söz edemeyiz. Günlerden birgün bu görüşümü paylaştığımda Dağlarca gülümseyerek karşılık verdiğinde, haklısınız, demiştim, kitaplarınızdan uzak düşme korkunuzu da anlıyorum; Dağlarca, siz, 139 kafalı gövdenizle yeryüzünün *en çocuk bakışlı* çocuğusunuz...

Dağlarca'ya ikinci itirazım da yukarıda belirttiğim görüşe dayanıyor: Bütün kitaplarını ötekilerle ikiz kardeş kabul etmesi. Şiirinin evreleri ve toplamı dikkate alındığında bu ikiz kardeşliği de kümelere ayırabiliriz: *Çocuk ve Allah*'tan Âsû'ya kadar birinci, *Hoo*'lardan *Haydi*'ye ikinci, *Gezi-Mevlâna 'da Olmak*'tan *Şeyh Galip'e Çiçekler*'e üçüncü, bağımsızlık savaşı, toplum, *Karşı Duvar Dergileri*, yeryüzü başlığı altında topla-

Dolar Biriktiren Çocuk

Fazıl Hüsnü Dağlarca

020

dığı şiirlerinde dördüncü, *Dişiboy*'dan başlayarak *Uzaklarla Giyinmek*'ten (Sıgmazlık Gerçeği) *İmin Yürüyüşü*'ne (Bıçimlerle Soyunmak) beşinci, *Dağlarca Çocuklarda* dizisinde ise altıncı ikiz kardeşliği bulabiliriz: *Bütün yapıtlarım ötekinde olmaktan başka nedir? Çocuk ve Allah, Balina ile Mandalina'dadır. Âsû, Dişiboy'dadır...* Bu söylemin Dağlarca'daki karşılığı nedir? Dağlarca'nın *Çocuk ve Allah*'a seslenişine kulak verelim önce: *Sen de bilinçaltımın biraz daha kalın çizgilerle yazıya geçirilmiş tasarımıydın. Sendeki "Çocuk" "ileriki yılların "Dağlarca Çocuklarda" dizisine varmıştır. Şöyle gözlemlemeli. Yapıtlarımız, ilkinden sonuncusuna dek istemesek de bizi, içimizdeki doğanın parmak izlerini okuyucularımıza gösterirler.*

Yaşı Küçük Şiirler:

Yazımın giriş bölümünde Dağlarca'nın çapı en büyük olan çocuk gövdesine burada geri dönmek istiyorum: *Çocuk ve Allah* 'taki çocuğun *Dağlarca Çocuklarda*'ki çocukla ikiz kardeş olması ne anlama gelmektedir? Bu soru ile Dağlarca'nın 'yaşı küçük şiirler' nitelemesini yaptığı altıncı ikiz kardeşlerin dünyasına da adım atabiliriz.

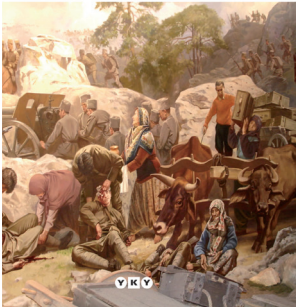
Şiir, insanın içindeki doğanın parlamasıdır; Dağlarca'ya göre: *Bence şiirle hikâye de yazılır, roman da yazılır, felsefe de, coğrafya kitabı da...* Çoğu şairin karşı durduğu bir görüştür bu. Dağlarca, edebiyatın yük kaldırmadığı vurgusunu yaptığı hâlde, niçin şiire türlerin ağırlığını yüklemekten yana göründüğünü şöyle açıklar: *Felsefe, şiirin evren rahmindeki bebeğidir. Bu bebek büyür, adını kimi yerde felsefe koyarlar, kimi yerde yazarı ta kendine iner, şiir koyarlar...* Daha da belirginleştirir görüşünü: *Şiir bir yaşama biçimi değildir. Bütün, yaşamalar şiirin biçimidir. Çocuk ise Dağlarca şiirinin çok özel sesidir: Çocuk konusu, benim içimde sıcaklığını duyduğum en büyük konudur.*

Dağlarca, şiir okurunun yaş küçüklüğünün şiiri sınırlamadığı yönünde bir görüşe sahiptir. Kendi çocukluğu ile şiirinde seslendiği çocukları kozmik bir evrende buluşturur. Bu kozmik buluşma öznelerinin yaş küçüklüğüne karşın, şiirden ödün vermez: *Çocuk şiirlerimde, öbürlerinde olan ne varsa hepsi bir sözcük yeğnikliği içinde ele alınmıştır. Şöyle de diyebilirim; "Çocuk Şiiri" diye apayrı bir tür yoktur. Bütün dizeler yazılmadan önce, kaleme geçirilmeden önce sıfır yaştadır. Kişi o sıfır yaştan başlar büyümeye. Çocuk şiirlerinin öbüründen ayrılması ilk yaşlarda durmasındandır. Bazı şiirler büyümeyi seçer, ilk yaşlarda durarak var ederler kendilerini... Çocuk şiiri olabilir mi? Sorusunun açılımı da bu görüş doğrultusundadır: Çocuk şiirinde yapıyı, nesnelliği, konuları, onun açısına göre daha ince seçmek, ilk duyarlılıklar, ilk özgürlükler, ilk ölçüler içinde yazmak gereklidir.*

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

Bağımsızlık Savaşı - 2

İnönüler

Türk şiirinde çocuğu bu denli ciddiye almış ve özne durumuna getirmiş ikinci bir şairimizin olması, Dağlarca'nın çok öznel çocuk ve şiir duyarlılığıyla açıklanabilir. Yazarlara ve sanatçılara, özelde ise şairlere önerdiği yöntemin dayanağı ise çocuk bakışı ile çocuğa göre bir edebiyatın var olabileceğidir: *Gözlerinizle görmeyiniz. Sözcüklerle görünüz, sözcükler gözleriniz olsun.* Çocuğun baktığı yerden bakmak ve çocuğun gördüğünü görmek. Çocuklar için yapılacak edebiyata getirdiği bu çocuk gerçekliği yaklaşımının farkına varılamamış olsa da, edebiyatımızda çocuk yüzlü bir devrimdir.

Dağlarca'nın "çocuk şiirleri" hangi çocuklar içindir? Sorusunu bu aşamada sormanın sırası gelmiş olmalı: Bu sorunun açılımı, yazının girişindeki soruların açılımıyla da ilişkilidir. Dağlarca şiirinde çocuk gövdesi ilişkisi Dağlarca'da çocuk algısını belirleyen temel özelliktir. *Çocuk ve Allah*'taki şiirlerindeki çocuk, bire bir kendi çocukluğudur. *Dağ-*

larca Çocuklarda dizisinde yer alan yirmi üç çocuk kitabındaki şiirler ise hem soyut hem de Dağlarca'nın tasavvurundaki düşsel çocuklara seslenen şiirlerdir. *Çocuk ve Allah*'taki şiirlerin dili yetişkin dil dizgisine göre yazılmışken, *Dağlarca Çocuklarda* dizisindeki kitaplar çocuk dil dizgesine uygun yazılmışlardır. *Çocuk ve Allah*'ta birinci çocuk gövdesinden -yetişkin dil dizgesi ile- seslenir Dağlarca; *Dağlarca Çocuklarda* dizisindeki kitaplarında ise içindeki çocuğun gövdesinden -çocuk dil dizgesi ile-seslenir. Çocuk dil dizgesine göre yazılmış olmalarına karşın bu şiirlerin çocuklar için mi, ergin çocuklar için mi yazıldığı *Açıl Susam Açıl*'dan (Üsküp-1967) bu yana hep tartışılmıştır. Kimilerine göre yetişkinlerin çocukluğuna seslenir bu şiirler. Kimilerine göre ise içindeki çocuğa seslenen şiirlerdir.

Genelde bütün şairler için yapılan ilk değerlendirmeler bir mühür işlevi de görür. Nasıl Dağlarca'nın *Çocuk ve Allah*'tan *Âsû*'ya kadarki döneme ilişkin kitaplarıyla ilgili değerlendirmeler şiir toplamı için genel bir kanıyı oluşturmuşsa, Dağlarca'nın çocuklar için yazdığı şiirlerinin yetişkinlerin çocukluğuna yönelik şiirler olduğu değerlendirmesi de ne aşılmış ne de henüz açılmıştır.

Dağlarca'da çocuk gövdesi yanında, şiirinde başatlığı tartışılmaz olan çocuklar için yazdığı şiirleri yorumlamak gerekirse: Dağlarca'nın çocuk şiirleri şiir poetikasının uzamı dışında değil, aynı şiir dokusunun çocuğa göre'leştirilmiş örnekleridir. *Çocuk ve Allah*'ta kendi çocukluğuyla yüzleşme cesaretini sağlayan ise varlık ötesinden geldiğine inandığı sestir. Çocuklar için yazdı-

ğı şiirlerdeyse bu ses kendi iç çocuğunun sesidir: *Ben çocukların imgelem göstergesi değil miyim?* Deyişi de bu sesin duyulmasını duyurmasından başka ne olabilir ki!

Dağlarca'daki bu belirleyici sestən yola çıkarak, Dağlarca'nın çocuklar için yazdığı şiirlerdeki sesin kime yönelik olduğu daha kolay açıklanabilir: *Annem kilitlerken kapıyı / Ağlıyorum / Neden dışarda kalsın / Yıldızlar* Dağlarca'nın seslendiği ve adları olan çocuklar, bitkiler, hayvanlar, yıldızlar, parmaklar, gökyüzü vb. başta olmak üzere, şiirinde yer alan bütün varlıklar, çocuk gövdesi içindeki iç çocuk gövdesinden konuşurlar. Bütün bu varlıkların anlam atlasını oluşturan '*bilgi dili*' ile somut değil soyut bir çocukluğa fısıldar Dağlarca: *Karşımda her zaman bir çocuk var gibi gelir bana...* Dağlarca'nın var gibi dediği çocuk gerçekten var olmuş değil, bir görüntü ya da soyut bir çocuk durumudur.

Bu değerlendirmeler çerçevesinde, *Dağlarca Çocuklarda* şiirleri için yeni bir pencere daha açabiliriz: Dağlarca, *Çocuk ve Allah*'ta çocuk ve Allah üzerinden kurar şiirini. *Dağlarca Çocuklarda* dizisindeki kitaplarda niçin Allah kavramı yok? Sorusunu ise içinde şöyle açıklar: *Bilmem. Belki de şundandır: sende iki büyük uzunluğu ölçmek var. Bu büyük konu sende açılmış sende bitmiştir. Sürdürülürse yinelenmiş olurdu.* Yine de Dağlarca, Allah'a seslenemeyişinin eksikliğini hissederek ve *içimizdeki ulu gözün bakışlarında sana yakın görünürler*, diyerek mahcubiyetini dile getirir.

İç Çocuk Gövdesi:

Vücudumdan geçen fikirler duyuyorum. Dağlarca'nın hiç uzaklaşmadığı çocuk gövdesi orta yaş esliğinde bir iç çocuk gövdesi daha doğurur. 1951'de örneklerini yayımlamaya başladığı bu evrenin şiirleri *Açıl Susam Açıl* kitabı ile Dağlarca, şiirinde yeni bir iç şiir dili kozasını örmeye başlar. *Boyalı Ses* (1971) ve *Açıl Susam Açıl*'ın

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

Bağımsızlık Savaşı - 5

İzmir Yollarında

Kuş Ayak (1972) başlığı altında birlikte yayımlanmasıyla, Dağlarca'nın çocuk şiirlerinin hangi çocukluğa seslendiği konusunda da farklı görüşler ileri sürülmüştür. *Boyalı Ses*'in girişindeki not ilginçtir: *6 yaşından küçükler için...* Dağlarca bir konuşmasında bu kitaplardaki çocuk yaşını daha da küçültür ve bu şiirleri iki-üç yaşındaki çocuklar için yazdığını açıklamaktan âdeta haz duyar. Sahi, *Boyalı Ses*'teki şiirler okuma-yazma bilmeyen, iki yaş sonrası duyu-hareket -işlem öncesi dönemi (2-6 yaş) çocuklarına mı yöneliktir? Yoksa, Dağlarca'nın iç çocuk gövdesinden çocuk gövdesinin yaşı göreceli yetişkin çocuklarına mı? Ahmet Oktay, Adnan Binyazar, Konur Ertop, Tarık Dur-

Gösterme Parmağı

Fazıl Hüsni Dağlarca

0100

sun K., Ahmet Soysal başta olmak üzere, genel kanı, *Dağlarca Çocuklarda* dizisindeki şiirlerle bir yandan “çocuklara eğilirken”, diğer yandan yetişkinlerin çocukluğuna ve içindeki çocuğa seslendiği yönündedir. Ahmet Soysal, Dağlarca’nın çocuklar için yazdığı şiirlerle çocuk arasında hiçbir uzaklık olmadığı görüşünü şu açılıma dayandırır: “Şiir, çocuk duyarlılığından fişkırmaktadır; ya da çocuk duyarlılığıdır onun alanı ve sınırları; çocuk duyarlılığıdır onun yoğunluğu ve bütünlüğü. Yetişkin okurlar için çocukluğa (kendi çocuklarına, kendilerindeki üstü örtülmüş çocuk duyarlılığına) bir çağrıdır”. Sonuç olarak, Dağlarca’nın çocuklar için yazdığı şiirleri yetişkinlerin çocukluğuna çağrı-sesleniş biçiminde yorumlamak neredeyse bir ortak kabul durumudur.

Dağlarca’nın iç çocuk gövdesinde doğan bu şiirleri, şairin çocuk dürbününden yansımalar biçiminde algılamının daha doğru olacağını düşünüyorum. Dağlarca, iç gözünü çocuk dürbünü gibi kullanır. Evet, çocuk dürbünüyle, çocuğun baktığı yerden bakar ve çocuğun gördüğünü görür. Şiirlerindeki çocuklar ise adları farklı olsa da aslında birebir kendi çocukluğuna seslenir. Farklı dönemlerdeki içindeki çocuğun şiirlerini yazmak ise bu şiirlerdeki çocukluğu ve bu şiirlerin yaşını belirsiz duruma getirmiştir. Bu söylemi daha da açabiliriz: Dağlarca’nın çocuk şiirlerinin yaşı biyolojik yaştan farklılıklar içerir. Şiire yansıyan çocukların üst bir çocukluk tasarımı ve kurgusu oluşturmaları, şairin hiç yitirmedikleri hayretinin ve büyük şiir çapının sonucudur. Çocuklar için yazdığı şiirlere de hayret ve soru şiiri özelliği egemendir. Dil, şiir sütü kıvamındadır. Dağlarca’nın çocuklar için yazdığı şiirler, sözcük oyununa karşın yalın, soyuttan somuta somuttan soyuta geçişleri kurgularken küçücük öyküler anlatan, soruyu bir görüntü gibi yansıtan, yorumunu çocuğa mırıldanan, penceresi çocuğa ve evrene açık, dil ve sanat değeri yüksek bir şiir toplamıdır.

Dağlarca Çocuklarda dizisinin kendi içindeki içerik kümelemesi de Dağlarca’nın çocuk-şiir ilişkisinin boyutlarını kavramamızı daha da kolaylaştırabilir: Öncelikle şu genel tespitin yapılmasının gerekli olduğunu düşünüyorum: Dağlarca’nın çocuk kitaplarının her biri farklı söylemlere dayalı *tezli şiirler*’dir. Her birinin konu ve içeriği üzerinde yapılacak değerlendirmeler, Dağlarca’nın eğildiği ve seslendiği çocukları anlamamızı kolaylaştırabilir.

Boyalı Ses (1971- 6 yaşından küçükler için), *Okulumuz 1’deki* (1993- ilkököl birinci sınıflar için), *İlkokul 2’deki* (1967- ilkököl ikinci sınıflar- toplumsal söylem), *İlkokul 3’deki* (1977- ilkököl üçüncü sınıflar için), *Açıl Susam Açıl* (Üsküp- 1967- ilkököl çağındakiler için- şiir değeri bakımından en önemli çocuk kitabı), *Balina ile*

Okulumuz 1’deki

Fazıl Hüsni Dağlarca

0100

Mandalina (1977- toplumsal söylemli çocuk öyküsü), *Yazıları Seven Ayı* (1977- kendi vurgusu ile toplumsal söylemli çocuk romanı), *Göz Masalı* (1979- anı-öykü), *Güneşi Doğuran* (1981- toplumsal söylem), *Dolar Biriktiren Çocuk* (1994, toplumsal söylem), *Oyun Okulu* (1999- çocuk gerçekliğinde ilklerden), *Bitkiler Okulu* (1994- doğa-bitki-çocuk gerçekliği), *Şeker Yiyen Resimler* (1980- sevgi güzelleme), *Yaramaz Sözcükler* (1977- şairin oyunlar oyununa eriştiği kitabı, toplumsal söylem), *Cincik* (2000). Dağlarca'nın gülmece ağırlıklı ilk kitabı, toplumsal söylem), *Cin ile Cincik* (2000). Dağlarca'nın gülmece ağırlıklı ikinci kitabı, toplumsal söylem), *Arkaüstü -Uçsuz Bucaksız Yaşama-* (1974, Dağlarca'nın şiir türünde yazdığı soyut çocuk romanı), *Yeryüzü Çocukları-* Başparmak, Gösterme Parmağı, Ortaparmak, Yüzük Parmağı, Serçe Parmak-, (1974, ikinci boyutta görmek, işitmek,

kımıldamak için gökyüzünü bir üst gövde evreni biçiminde algıladığı ve imge gücü en yüksek çocuk kitabı).

Sonuç:

Dağlarca'nın çocuklar için yazdığı şiirlerin hangi çocuklara seslendiğini de sınayabiliriz. Önce şu bilgiyi dikkatimizde tutalım: Çocuklar konuşmaları sırasında ellerini, kollarını kullandıkları gibi gövdelerini de hareket ettirirler. Çoğu kez ses organlarıyla gövde ve kas hareketleri birbirine karışır. Siz de, Dağlarca'nın çocuk şiirlerini ilk kez ve sesli okumalarını istediğiniz çocukları gözlemleyin: Ses organlarından çıkan sese karşılık, gövde hareketlerinin az olduğunu kolayca fark edeceksiniz: *Gökanne gece yarısı daha güzeldir. / Seslenir sanki bana: Uyu güzel yavrum.* Bunun nedeni, Dağlarca şiirinin içe, iç çocuğa dönük olmasıdır. Böyle bir sonuç, Dağlarca'nın çocuklar için yazdığı şiirlerin zaafı olmadığı gibi, aksine, iç dünyaya seslenmiş olmaları nedeni ile görkemli bir şiir evrenidir. Çocuğun kendi gövdesini keşfetmesini imge üzerinden sağlayan ve Türkçede ilk kez gerçekleşen bu yeni şiir evreni, Dağlarca'nın çocuklara büyümlü armağanıdır.

Fazıl Hüsni Dağlarca, poetik cesaretle ve estetik kaygıyla yazdığı çocuk gövdeli şiirleriyle kendine özgü kanonu gerçekleştirmiş Türkçenin en görkemli ilk çocuk şairidir.

Kaynaklar

Annan Binyazar, "Kuş Ayak", *Türk Dili* dergisi, sayı: 246.

Beyaz Dergisi -Dağlarca Özel Sayısı- Hazırlayanlar: Turgay Özen-Ahmet Soysal, İstanbul, Şubat 2009.

Doğan Cüceloğlu, *İçimizdeki Çocuk*, 33. basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, Ekim 1992.

Fazıl Hüsni Dağlarca, *Dildeki Bilgisayar*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1992.

_____, *Çocuk ve Allah*, Kitap Yayınları, İstanbul, 1966.

_____, *İçimdeki Şiir Hayvanı*, Norgunk Yayıncılık, İstanbul, 2007.

- _____, *Kuş ayak*, Milliyet Yayınları, İstanbul, Eylül 1971.
- _____, *Yapıtlarımla Konuşmalar I*, Doğan Kitap, İstanbul, Kasım 1999.
- _____, *Yapıtlarımla Konuşmalar II*, Doğan Kitap, İstanbul, Haziran 2000.
- Konur Ertop, “Dağlarca’nın Çocuk Şiirleri”, *Milliyet Sanat Dergisi*, 1 Eylül 1994, sayı: 344.
- “Dağlarca’nın Dedikleri Demedikleri”, *Papirüs* (İkinci Yeni Antolojisi), Kasım 1969, sayı: 41.
- “Her Çocuk Bir Dağlarca’dır!” Söyleşi: Bekir Tanık, İlhan Durusel, *Cumhuriyet Kitap*, 11-18 Kasım 1993, sayı: 193-194.
- Ebubekir Eroğlu, *Modern Türk Şiirinin Doğası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mart 1993.
- Peris Heffline Goodman, *Geşalt Terapisi* (Özün Harekete Geçirilmesi), çev. Nevzat Erkmen, Söz Yayınları, İstanbul, 1993.
- Arthur T. Jersild, *Çocuk Psikolojisi*, çev. Gülseren Günçe, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979.
- Carl Gustav Jung, *Analitik Psikoloji*, çev. Ender Gürol, Payel Yayınevi, İstanbul, Haziran 1997.
- Dr. İbrahim Kıbrıs Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Çocuk Şiirlerinin İmgesel Dil becerisine Katkısı (Doktora Tezi), Ankara, Ekim 2004.
- Cemal Süreya, *Şapkam Dolu Çiçekle*, Yön Yayınları, İstanbul, 1985.
- Mustafa Ruhi Şirin, *Şair, Çocuk ve Poetik Cesaret* (Çocuk Edebiyatı Kültürü) Kök Yayıncılık, Ankara, 2007.
- Ahmet Soysal, *Arzu ve Varlık-Dağlarca’ya Bakışlar-*, ikinci baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.
- George Thomson, *Şiir Sanatı*, çev. Cevat Çapan, Üç Çiçek Yayınları, ikinci baskı, İstanbul, Mart 1984.
- Afşar Timuçin, *Şairin Atölyesi*, Broy Yayınları, 2 Şubat 1993, sayı: 2.
- Türkçenin Ses Bayrağı Fazıl Hüsnü Dağlarca*, hazırlayan: Alpay Kabacalı, TÜYAP Özel Yayını, İstanbul, Ekim 1987.

Resim: Murteza Albayrak